

Rozprávanie Roberta Halušku

Narodil som sa 17. augusta 1942 v Trstenom. Otec Pavel Haluška (1891) bol trstiansky gazda, matka Anna rodená Kelová (1900) bola z Bobrovca.

Môj prastarý otec prišiel na Trstené ako kuchár variť tunajším pánom Baanom z Hýb. Bol som z deviatich detí. Najstarší Janko umrel trojtýždňový a Elenka ako pätnásťročná. Z vojny mám spomienku na Sielnicu, kde sme boli evakuovaní, keď tu stála fronta. Hore dedinou hnali Nemci zo päťdesiat rekvirovaných koní. Medzi nimi aj nášho.

V ľudovej škole v Trstenom ma učil štyri roky Peter Belko. Ďalšie štyri roky som chodil do osemročnej strednej školy v Bobrovci. Tri roky som sa učil za stolára v odbornom učilišti v Spišskej Novej Vsi. Stolára som robil v štátnom podniku Nový domov iba do vianoc. Aby som tam mohol ostať pracovať, musel som mať papier, že ma nepotrebujú v poľnohospodárstve. Na MNV mi ho ale odmietli dať. Do apríla som robil na Štátnych majetkoch na Mútniku. Pár mesiacov som robil u Štátnych lesov. Nakoniec som musel ísť robiť na družstvo. Chcel som byť traktoristom, ale bol som primladý. Vodičský kurz som urobil ako branec a odišiel na vojnu. Slúžil som v Nitre ako inštruktor v automobilnom učilišti. Učil som vojakov z povolania jazdiť. Po vojne som na družstve jazdil s V3S-kou (ľudovo Vétrieska), s pasákom, s traktorom i kombajnom. Po prechode JRD do ŠM som sa 14. januára 1977 zamestnal na textilke (Závody 1. mája) ako kurič. Tam som vydržal do dôchodku. Na invalidný som šiel v roku 2000, o dva roky skôr, ako mi patrilo, pre problémy s nohou.

Oženil som sa na vojne v 1963. roku. Zobral som si Jozefínu Guzmickú z Ivánky pri Nitre. Bývali sme u našich v drevenici, v izbičke vzadu. Potom sme odpílili prednú časť drevenice a postavili dve izby. Ujček Martin Kelo mi doviezol 5 trámov (Joj, to bol dobrý človek – tesár.) Nikomu nič nepovedal, sám v hore spílil aj osekal. Vápno a piesok sme mali od Ondreja Gežíka, čo mu zvýšilo. Hodne mi pomáhala sestra Mária Gežíková. Požičala mi peniaze vždy, keď som potreboval na materiál. Po výplate som vrátil.

Z detí, najstarší Robert (1964) býva oproti v Trstenom, Marián (1970) v Liptovskom Mikuláši a Katarína (1971) v Závažnej Porube. Všetci majú svoje rodiny.

Ako deti sme sa najviac hrávali na zvonici o Jánošíka, alebo naháňačky. Bunkere sme stavali. Na Dubovci boli ešte z vojny. Prípomienok vojny bolo nadostač. Na poli na Čambúrach bola na medzi 40 cm delová guľa. Keď gazda oral, pregúľal ju na susedovo, aby mu nezavadzala. Sused ju zasa pred oračkou vrátil nazad a po nej na medzu. Brat raz pri oračke Nemca za kabát ťahal. V Sihoti bou Maxim, ťažký guľomet. Kolieska sa mi veľmi páčili, chcel som ich odmontovať. Voľakto ich ale zobral aj s guľometom. Nábojov sme toľko našli, že sme ich v kýbloch prenášali. Robili sme si ohňostroj. Náboje sme opatrne zabili guľkami do dreva, a potom špicom kramble (Železo tvaru U, ktorým sa spájali dreva na stavbách.) ich odpaľovali klepnutím do zápalky. Nám sa našťastie pritom nič nestalo. Bobrovčanom vybuchnú nájdený granát. Jožovi Brziakovi odtrhol ruku i nohu a Milan Rusina prišiel o oči.

Do školy som raz prišiel riadne zablatený. “Opucovať!” nariadil učiteľ Belko. Ja som topánky v potoku umyl. “Povedal som opucovať kefou!” vyhnal ma učiteľ znova. Šiel som domov. Koláče sa piekli, lebo sa Hanka šla vydávať. Ostal som doma. Na druhý deň som ale v škole dostal dreveným metrom. Školníčkou bola pani Kupčová. V triede naboku bola somárska lavica. Keď už nebolo pomoci, sedávali tam najväčší lapaji. Keď sa rozdávali

vysvedčenia, doniesol učiteľ Belko hlboký tanier plný medu. Každý žiak dostal s vysvedčením aj za lyžicu medu. V Bobrovci v siedmej triede nás bolo zo 40, v osmičke už len zo 18. Občas sme pri ceste do bobroveckej školy odbočili popri vode a "školili" sa na trstianskej zvonici. Bola tam aj príhodná básnička napísaná na zvonici:

Idú dvaja chlapci šumní na zvonicu po záhumní,

tašky majú plné chleba, učiť sa im vraj netreba.

Radi sa vám oni majú, dievčatá tiež postískajú.

Veľmi radi oni pijú, doma ich však za to bijú.

Chlapci sú to samý kvet, serú sa na celý svet,

prečo by sa nesrali, frajerky ich nechali.

Keď som prišiel, už chalanisko, domov zo školy, čakal ma lístok na stole. Nakým a príd' do Mohilíc na seno. Inokedy ma mamka poslala s obedom pre oráčov. Raz ma poslali s kandličkou kyslého mlieka na kuracie (dnes záhradky niže Mútnika), ktoré staval aj môj otec. Mal som staršiu kolobežku. Cesta nebola ako teraz. Už som bol pri Ondrejčekovi (To bol veľký gazda, mal i traktor a dom niže Mútnika.), keď som spadnú. Mlieko sa vylialo, iba za dva deci ostalo. "A to viacej nebolo?" privítal ma otec. "Bolo, ale som spadnú," priznal som sa.

Brat Laco robil jedno leto sprievodcu v Demänovskej jaskyni. Naši nasadli v nedeľu na koč. Na ňom otec svadby vozieval. Vravieval: "Nemusím mať dobre kone, ale peknie." Ja s bratom Blažejom sme šli na motorke Manet. Do kopca sa prehriala. Keď sme zastali, opálil som si nohu o výfuk. Veru sa mi aj motorka spríkrila a ďalej som šiel radšej s našimi.

S bratom Janom sme sa na Starý rok vybrali na Laništia prevetrať kone na hnojových saniach. Nazad sme nechceli ísť naprázdno. Narúbali sme haluzí, zviazali. Potiahli sme a sane sa zvalili nabok. Nechcelo sa nám rozväzovať a znovu ukladať čačinu. Pomocou koní sme sane reťazou postavili. Sane zastenali. Ešte aj do zákopu pod snehom sme zapadli. Zasa sme reťazami vyťahovali. Dole Drahými sme zahamovali sane reťazou. Urobili sme na jednej sanici vpredu guču (hrubý uzol), natiahli k druhej sanici a i tam zaviazali. Pri pastierni na Hôrke trčala skala. Aby sme na ňu nenabehli, viedli sme kone stredom. Tam ale bola hamovacia reťaz. Zachytila o skalú a sánky sa zložili na kôpu. Otec nás ani moc nevykrstil, lebo sa schyľovalo do družstva. Len si vzdychol: "Nič by som nevgazdoval, keby som bol furman ako vy".

Chlapi chodili na spoločné pasienky kosiť sená. Urbársky predseda mal tajnú úlohu rozhádať koscov, aby tí rýchlejšie kosili. Mladí, keď dali liter pálenky – prípovednô, mali celý deň, inak len pol dňa. Hrabalo sa do kôpok. Po 12 hrabaníc do kôpky. To bola ženská robota. Dievčatá pri práci spievali. Napríklad túto:

Pastorničku na rybníčku je studnička,

umýva si, umýva si Anka líčka.

Neumývaj si Anička,

dosť sú biele, dosť sú biele tvoje líčka.

Keď izbičku, keď izbičku zametala,

slzami ju, slzami ju polievala.

Nepolievaj ju slzami,

máš vodičku, máš vodičku za dverami.

Dievky aj koperduvali – vykrikovali kto s kým chodí, či rád sa vidí:

A ten Blažej Haluška na tú Nelku Benických na hú, na hú.

Posušenô seno večer delili podľa toho, kto koľko pasieka vlastnil. Ak mal celú časť, dostal štyri kôpky. Na kôpky sa dali lístočky s číslami a losovalo sa ktoré štyri sú jeho.

Na Ondreja mládenci vymieňali bráničky, často z opačných koncov dediny. Alebo zobrali psa a priviazali pred maštal' do cudzieho dvora. Ráno šla dievka kozu podojiť, pred maštal'ou cudzí psisko a v maštali koza s okuliarami - mládenci ju celú pomalovali. Varili sa večer pirôžky. Dievča, ktoré prvý pirôžok z hrnca uchmatla, vybehla s ním na ulicu a prvého, koho videla mal byť jej. Dievky chodili triasť ploty. Pritom odriekali: "Plote, plote, trasiem ťa, žeby som ja vedela, s kým ja budem pred oltárom stáť". Z ktorej strany prvý pes zabrechal, odtiaľ mala dostať muža.

Keď sme zabili prasa, nič nevyšlo nazmar. Chlpy sme dávali cigáňom. Cigánka robila z nich kefy na bielenia. Mamka ešte varila kosti so salajkou (lúh sodný) na mydlo. Potom preliala do koryta, kde zmes sadla. Nakrájala nožom na kocky asi 10 cm. Pralo sa v koryte na rumpli. Na potok sme prádlo nosili v kýbloch a tam plákali. Koberce drhli v potoku rajbacou kefou. Mydlo na umývanie sa kupovalo.

Pri Sihoti močili dedinčania lan i konope. Konope na hrubú vrecovinu. Lan najskôr omlátili cepami. Lanové semiačko sa používalo, keď kone nechceli žrať, či teľaťu tieklo z očí. Stonky sa namáčali, sušili, trepali. Česalo sa na drôtoch. V zime ženy priadli. Lan na tenšie, vlnu na hrubšie. Vlna sa oprala, močila, čuchrala a priadla. Otec robil drapačky, na ktorých sa vlna čuchrala. Na doskách 40 x 30 cm bola upevnená koža. Cez ňu odspodu otec nabíjal drôty v tvare U a ešte ich prihýňal. Na drapačku dali vlnu a drevom s rúčkou odvrchu čuchrali. Fusekle (ponožky) a svetre z tejto vlny príjemne hriali.

Gazdovia cez zimu strúhali a osádzali zuby do hrablov, obšívali riad na kone, robili násady na vidly. Koňský postroj obšívali šmihlami. To boli pásiky vyrobenej teľačej kože. Gazdinie párali perie, priadli lan, vlnu, tkali. Mama aj chlieb sprvu doma piekla. Neskôr som nosil cesto v koryčati alebo slamenici do Bobrovca ku Slaninkovi.

Múku sme mleli v mlyne u Blaštíkov v Bobrovci, druhí chodili do Sekanov. Otec chodil kovať kone do Palúdzky k Devečkovi. Na zimu sa dávali koňom podkovy so štolňami, aby sa

im nešmýkalo. V lete sme chodili kone kúpať do Jalovčianky. Prehradili sme ju a tam sa i kúpavali. Aj člnok sme si urobili z dosky. Spíli konce do špica a na kraje pribili boky. Aj člnkovali sme sa na ňom. Pokrikovali sme na ženy z Jalovca, čo chodili z mesta chodníkom popri vode.

Kúpne hračky som, ako malý chlapec, nemal žiadne. Raz mi bratia urobili malé sane na drevo. Ujček Štefan Kelo mi vystrúhal hojdacieho koníka. Keď som sa už dosýta nahojdal, odobral som hojdania odspodu a zapriahal som koníka do rebriňáčka.

Prvú kúpnu hračku mi kúpila sestra Mária – hokejku. Hokej sme hrávali na Barinách. Tie boli poniže nás. Korčule som mal gvint'áky, na zakrúcanie, s guľkou navrchu. Raz, keď zamrzla celá Jalovčianka, korčuľovali sme po nej opreteký. Preteky skončili keď Maroš Krajčí padol do kadluby na plákanie. Raz sme sa chceli plaviť na kryhe. Na vyšných stavidlách sme sekerkami vyrúbali kryhu 1,5 x 1,5 m. Kryha sa zívla a ja, Milan Brziak a Jožo Šlauka sme boli po pás v studenej vode. Chceli sme ohňa naklást', ale všade bolo snehu. Nakoniec sme šli domov, nohavice ako z blachy. Milan Brziak chodil na prázdniny z Bratislavy k starej mame. Pod farským na vrbe sme mali urobené sedadlá. Raz sa vytasil s polovicou cigary a ju aj vyfajčil. Celkom ozelenel, bolo mu zle. Stará mať, keď ho zbadala začala bedákať. Sestra Luda ale zacítila. Fajčil. Už aj som hnal od nich.

V nedeľu poobede mi otec dali krčah na pivo, "Aj krachelík si kúp." To bola malinová limonáda vo fľaši s keramickým uzáverom. V Bobrovcí bola krčma u Kapitánov, u Triznov, u Krasničanov, na Trstenom u Uramov. Krasničan mal nad pípou nápis: Priateľ môj milučký, len z rúčky do rúčky. Mamin brat Štefan Kelo pripísal: Dneska za peniaze, zajtra zadarmo. Kronikár hneď protestoval, "To nemohlo fungovať!" "Akože," smial sa ujo Robo, "keď zajtra prišiel do krčmy, zasa tam bolo Dnes za peniaze..."

Pred uramovie krčmou sa hralo chlapča v potoku obuté v nových topánočkách. Krčmárka videla a zašla za otcem v krčme, veď si tie topánky zničí. Otec zdvihol pohárik a povedal: "Toto je moja radosť a tamto jeho."

Ešte pred rokom 1900 bol na Trstenom kováč Dropa. Šmikňu (kováčsku dielňu) mal na terajšej križovatke, kde je autobusová zastávka. Budova bola vysunutá do cesty. Šiel o ňom chýr, že je veľký zlodej. Raz sa staval s krčmárom Lembayom, že mu ukradne jahňatá. (Lembayovci mali krčmu v miestach, kde dnes býva Ján Krajčí.) Neukradol, lebo ho domáci ovalil po hlave. Tak, že skonol. Povrávalo sa, že ho odtiahol pod hrušku, za šurc (kožená kováčska zástera) mu nastrkal hrušiek. Aj tak zostalo, že zlodej bol na hruškách a spadol.

Lembajovci raz vyorali čmelia. Korene sa ponášajú na perašín (petržlen). Krčmári si uvarili polievku a v ten deň každému nalievali, čo hrdlo ráčilo. Boli z toho čmelia osprostení. Tatko odvtedy perašín nejedol.

Juro Krajčí, bez nohy, mi chodíeva višovať takouto básničkou:

A ja ti vinšujem, zo srdca ti prajem

vše dobrého zdaru,

farárom faru, chlapcom Maru,

šustrom sáru,
robotníkom robotu, žobrákom žobrotu,
šoférom kvalty, murárom malty,
tesárom topor, starým ženám pokoj,
horárom hory, gazdom dvory,
pltníkom pltnicu, dobrú tajchovnicu,
...
a nám pálenky a vína,
aby nevyhynula tá naša rodina!

Otec mal štyroch bratov a dve sestry. Ludvík ešte nosil súkence – nohavice a okuvanie krpce. Keď prespal Margitu Turzovú zdrhol do Ameriky. Janko odišiel do Ameriky v 1906. Jozef zomrel dosť mladý. Bol na východnom fronte v 1. vojne. Vrátil sa odtiaľ chorý. Laco vyštudoval za učiteľa v Spišskej Novej Vsi a učiteľoval vo Veľkých Krštenanoch 40 rokov. Mália (Amália) sa vydala za Fábera a Marta za Beluša z Bobrovca.

Otec chodil do školy do drevenice, čo stála nad terajším Kultúrnym domom. Vyučil sa za garbiara. Učil ho ujček Garaj. Františka Garajová bola moja stará mať. Pochádzala z Dechtár, vydávala sa v Mare. Keď sa ako 14-ročný vyučil, kúpil domov hodiny. Tie doteraška idú (100 rokov). Mal ich môj brat Laco v Rimavskej Sobote.

Mali sme 4,75 ha zeme. Viac mali iba Jano a Vlado Krajčovci – kupci po 14 ha. Kupci, lebo kupčili s drevom, mali svoju horu. Matejka, čo sa priženil do Dančíkov mal 12 hektárov. Chovali sme 2 kone, 2 jalovice, 2 svine, kury, husi, kačky a 10 oviec. Jedno leto mohol otec rozdávať syr. Na OSP v Mikuláši mu dali odvieť na stavbu medený kotol, aby v ňom varili asfalt. Kotol zaviezol na salaš a na asfalt zohnal japonku (dvojkolesový stavbársky vozík). Dostal zaň 80 kíľ syra. To bolo ako od ôsmich oviec. Vtedy dávali 10 kg syra od ovce, dnes 4 kg. Ovce pásli zjari okolo dediny, potom bolo treba trávu na kosenie a ovce šli na Laništia. Na Nižnom i Vyšnom Laništi bola koliba. Po vojne boli obe nové, lebo cez vojnu ich Nemci spálili. Ovce pásli aj v horách v Hlbokej doline i na Holi - Košarisku. Jalovice mali salaše v Rákyti, v Krivom a v Pieskach.

Otec furmančil. Cez zimu chodil na vývažky na Bocu. Drevo vyvážať z hory. V lete pokúpil prasce, zaviezol na Bacúch (za Breznom) a popredal. Cestou späť kúpil drevo na Boci a tu ho predal. Kone poznali na ceste každú krčmu. Na Haláše bočili samé. To boli hostince, kde dostali kone maštal' a krm.

Viacerí, aj piati, furmani mali jedného pomocníka. Volali ho kajmel. O jednom sa hovorilo, že v krčme sa kasal: "Pime, čo sme chlapi". Keď bolo treba v hore drevo nadvihnúť povzbudzoval: "Dvíhajte, čo ste chlapi".

Na Trstené boli dve cesty. Vrchná sedliacka od kuriencov po hrebeni k cmiteru. Spodná panská cez panské polia (súčasná). Keď sedliakovi dieťa ochorelo a bolo treba ho k doktorovi zaviesť, zašiel za pánom Baanom. “Požičali by, prosím ponížene, kone, choré dieťa do mesta odvieš?” “Ale hej, prídeš mi dva dni mlátiť.” “A kľúčik od brány by nepožičali, lebo našou sedliackou aj dušu decku vytrasieme.” “Tu máš, a na jeseň mi prídeš štyri dni mlátiť.” Brána bola pri Ondrejčekovi, poniže Mútnika. Panstvo malo aj rybníky, kde je teraz hrisko. Ja som tam už chodil na kapustu, boli tam kapustné hrady.

Raz šiel otec po 12 hodinovej šichte vrchnou cestou. Unavený bol poriadne. Sadol si do snehu, že si oddýchne. Zaspal. Našťastie mu vietor snehu fúkol do tváre a zobudil ho.

Ako desaťročný chodil s volami zapínať povozy, čo vozili sudy s kvasom na pálenie na Trstenô. Keď pršalo, bolo hlavne na nižnom konci veľa blata. Ak už nemohli gazdovia voz cez blato pretiahnuť, šli do hory konárov narúbať. Týmto cestu vystlali. Pozostatky sa našli ešte pri kopaní vodovodu. Do kina v Bobrovci sme chodili v gumových čižmách. Len pred kinom sme si ich umyli a prekryli nohavicami.

Pod posteľou v päťprackovom opasku držala stará mať peniaze. Čo za vajcia, kury, husi utŕžili. Starý otec sa len opýtal: “Koľkože je v tom opašteku, susedovo pole je na predaj.” Nakoniec starý otec delili polia len dvom synom. Preto otec nechcel podpísať do družstva. Ani nepodpísal. Blažej, ako najstarší syn, podpísal polia do JRD za otca.

V sobotu večer 3. decembra 2005 som zastihol uja Roba v kotolni. Zišiel som cez garáž dole a popýtal o trochu času na rozhovor. Ujo o dvoch barlách ma privítal, sám si sadol na stoličku, na klát prestrel kabát. Tam som sa uvelebil. Spočiatku spomínal, že musí ísť nakŕmiť troch bujakov, potom mi nalial slivovice do “pohára” z odrezaného hrdla umelej fľaše a rozhovoril sa. Keď som mu po dvoch hodinách pripomenul statok, odvetil: “Veď nejdú hneď skapať hladom.”

Ujo rád robí s drevom. Účastníci Jozefovských letov na lyžiach po mnohé roky dostávali drevené medaily, ktoré zmajstroval. Obytná Avia, ktorú postavil so synom Robom bola vybavená vyrezávanými skriňami a policami. Vozil v nej horolezcov na výpravy do Álp. Aj kronikár bol s ním na rodinnej dovolenke v Alpách a v Taliansku.